

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боголюбов А.Н., Пустовойтов Н.А. Апология истории математики // *Праці ІМ НАН України*. Т. № 39: Нариси з історії математики і математичного природознавства / Відп. ред.: М.О.Пустовойтов. – К.: ІМ НАН України, 2001. – С. 8 – 20.
2. Бевз В. Г. Історія математики у фаховій підготовці майбутніх учителів: Монографія. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 360 с.
3. Бех І.Д. Гуманізм у вихованні підростаючої особистості/ Іван Бех// *Рідна шк.* – 1995. – № 9. – С. 23-25.
4. Глейзер Г.И. История математики в школе: IV-VI кл. Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1981. – 239 с., ил.
5. Дзяевич Ю.В. Гуманістична спрямованість особистості як іміджеві характеристика вчителя у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського/ *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Випуск 55. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2010. – С. 30-34
6. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // *Вибр. твори в 5 т.* – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 502 с.

Гаран М.С.

ИСТОРИЯ МАТЕМАТИКИ КАК ФАКТОР ГУМАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА

В статье освещены концептуальные подходы к гуманизации учебного процесса младших школьников путем изучения элементов истории математики.

Ключевые слова: гуманизм, гуманность, история математики.

Garan M.S.

HISTORY OF MATHEMATICS AS THE FACTOR OF HUMANIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS

In the article is covered conceptual approach to humanization of educational process of the primary schoolchildren by study of elements of a history of mathematics.

Key words: humanism, humanity, history of mathematics.

УДК 37.014

Гончаренко Н.В.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ХОДІ ОСВІТНІХ РЕФОРМ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Схарактеризовано нормативно-правове забезпечення викладання іноземних мов у закладах реальної освіти у ході освітніх реформ другої половини ХІХ – початку ХХ століття, що включало: циркулярні розпорядження, накази Міністерства народної освіти, навчальні плани та програми, у яких було регламентовано перелік предметів по класах із розподілом кількості годин на їх вивчення.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, реальні училища, іноземні мови, циркулярні розпорядження, накази, навчальні плани та програми.

Нині простежуються суперечності, що вимагають пошуку практичних ефективних рішень для реалізації завдання забезпечення якісного оволодіння іноземними мовами школярами України. В історії становлення й розвитку вітчизняної школи організоване навчання іноземних мов тривалий час здійснювалося в межах гімназичної освіти, оскільки гімназії являли собою провідний тип навчальних закладів, які забезпечували середню освіту. Водночас, з другої половини ХІХ ст. з'являється новий тип закладів середньої освіти – реальні училища, в яких, на відміну від класичних, де вивчалися стародавні мови, і зовсім не вивчалися природознавство і хімія, досить ґрунтовно вивчалися природознавство, хімія, дві нових мови і жодної стародавньої.

Процес запровадження й поширення іноземних мов (стародавніх – класичних і нових – західноєвропейських) та методики їх навчання на тлі історії розвитку різних типів середніх навчальних закладів починаючи з другої половини XIX ст. розглядали такі російські та українські дослідники: І. Альошинцева, Є. Варона, Г. Веделя, І. Глівенка, О. Логінової, О. Миролубова, П. Нея, С. Петруніна, В. Раушенбаха, І. Рахманова, С. Рождественського та ін. У добу незалежності України це розвідки Н. Борисової, А. Долапчі, І. Мозгової, О. Місечко.

Утім аналіз історичної та педагогічної думки свідчить про те, що спеціального вивчення науковцями витоків, обґрунтування, організації навчання мов у реальних училищах не проводилося.

Мета статті – схарактеризувати нормативно-правове забезпечення викладання іноземних мов у ході освітніх реформ другої половини XIX – початку XX століття.

При визначенні змісту іншомовної освіти в ліцеях і гімназіях на території України досліджуваного періоду вчителі давніх і нових іноземних мов, як і усі вчителі гімназій, повинні були керуватися навчальними програмами і планами, затвердженими Міністерством народної освіти. Зміст латинської, грецької, німецької, французької мов в загальній програмі навчального курсу знаходився в прямій залежності від цілей і завдань їх вивчення.

19 листопада 1864 р. був затверджений Статут гімназій та прогімназій відомства Міністерства народної освіти, відповідно до якого існуючі гімназії та прогімназії необхідно перетворити в гімназії та прогімназії класичні та реальні, відповідно до місцевих потреб. Такий розподіл здійснювався за наступними критеріями: а) думка попечительських рад; б) співвідношення числа вступників з кожної гімназії в університет до числа випускників; в) місцеві умови міста, губернії чи повіту, в яких знаходиться гімназія; г) заява жителів на користь того чи іншого напрямку у викладанні; д) встановлений до цього часу напрям гімназії на користь класичного чи реального; ж) необхідність узгодження числа класичних і реальних гімназій і прогімназій, щоб $\frac{1}{4}$ частина їх була перетворена у реальні гімназії [8, с. 1–7].

Відмінною рисою класичних та реальних гімназій було вивчення іноземних мов – у класичних гімназіях вивчалися стародавні мови, і зовсім не вивчалися природознавство і хімія. У реальних гімназіях досить ґрунтовно вивчалися природознавство, хімія, дві нових мови і жодної стародавньої.

Водночас, одним з найбільш дискусійних залишалося питання про кількість годин, що виділялись на вивчення іноземних мов. Навчальний план гімназій згідно зі Статутом 1864 р. показує, що розбіжності у змісті освіти у різних типах гімназій торкалися, у першу чергу, навчання давніх і нових мов [10, с. 32–34].

Якщо у класичних гімназіях, відповідно до плану, більшість навчального часу було виділено на вивчення латинської та грецької мов (32 % від загальної кількості годин навчального плану), то у реальних гімназіях, що мали реалізовувати більш практичну спрямованість у навчанні, ніж гімназії класичні, навчальним планом вивчення давніх мов передбачено не було взагалі. Проте 22 години виділялося для вивчення німецької мови та 24 години для французької, що становило 25 % від загальної кількості годин навчального плану.

Навчальний план, прийнятий на основі Статуту 1864 р., не супроводжувався визначенням єдиної програми з окремих дисциплін, оскільки Міністерство народної освіти лише у загальних рисах визначало обсяг навчального матеріалу для вивчення [1, с. 220].

У змінах та доповненнях в Статуті гімназій і прогімназій 19 листопада 1864 р., відповідно до розпорядження Міністерства народної освіти, передбачалося введення в реальних училищах латинської мови тільки для бажаючих і без встановленого часу для вивчення, що давало б право вступати до університету [5, с. 231]. Проте така пропозиція була анульована за наступними причинами: введення латинської мови зменшувало б кількість годин на вивчення обов'язкових предметів, передбачених навчальним планом; або ввести латинську мову формально, з малою кількістю годин, що не давало б відповідної підготовки на відмінну від класичних гімназій [5, с. 259].

Офіційна програма вивчення нових іноземних мов у гімназії 1864 року ставила за мету їх вивчення розуміння іноземної книги, тому основний уклін робила на читання і переклад, усну мову, механічне заучування слів, виразів, історичних повістей, важких віршів, задалегідь пояснених, які іноді також повторювалися у вигляді розмов.

Новий Статут гімназій та прогімназій, схвалений Його Імператорською Величністю Олександром II 30 липня 1871 року, формально відновив класичну школу, як єдиний загальноосвітній заклад, перетворивши реальну гімназію на професійне реальне училище. Цей Статут відноситься тільки до класичних гімназій і прогімназій та побудований на загальних засадах Статуту 1864 р., доповнений суттєвими змінами, які надали гімназіям особливий і визначений характер, метою яких була підготовка науково зрілих молодих людей для навчання в університеті [3, с. 427].

За Статутом 1871 р. порівняно з навчальним планом 1864 р. було суттєво збільшено кількість уроків на вивчення нових іноземних мов із 25 % на 31 %. Вивчення нових мов у реальних гімназіях розпочиналося із другого класу.

Таким чином, за реформою 1871 року певною мірою було посилення нових іноземних мов за обсягом навчального часу, а також у навчальному плані на загальнодержавному рівні вперше було деталізовано обсяг і зміст навчального матеріалу з іноземних мов для кожного з класів, що стало позитивним фактором у формуванні системи викладання даної дисципліни у вітчизняній гімназії. Фактично викладання згідно з цим навчальним планом було введено з 1872–1873 навчального року.

15 травня 1872 р. був затверджений “Статут реальних училищ” згідно з яким реальні училища створюються з різними курсами, відповідно до місцевих потреб і спеціальним нуждам промисловості та торгівлі. Вони мали за мету надавати учням загальну освіту, пристосовану до практичних потреб торгівлі і набуттю технічних знань. Враховуючи різноманітність промислових і торгових занять окремої місцевості, реальні училища створюються у складі шести, п’яти, чотирьох, трьох і двох класів з однорічних курсом у кожному з них. Водночас 5 і 6 класи складаються або з двох відділень – основного і комерційного, або ж з одного із цих відділень.

До предметів загальної освіти відносилися (крім математичних наук): закон Божий, російська мова, історія, географія та дві нові мови. До спеціальних предметів відносилися: математика, фізика, історія, чистописання, креслення і малювання.

Після закінчення навчання в реальних училищах з додатковим класом випускники можуть вступати у вищі спеціальні училища, але обов’язково зі вступними екзаменами. Учням комерційного відділення давалося право вступати в контори і комерційні установи, а учні інших відділень поступати на службу в установи промисловості, на заводи, фабрики і за тими спеціальностями, за якими готували реальні училища.

Відповідно до Статуту навчальний план передбачав: у перших чотирьох класах визначалося загальне для всіх учнів навчання, протягом якого відбувалася диференціація учнів за виявленими схильностями або до математики та креслярським мистецтвом, або до вивчення нових іноземних мов. Для останніх, починаючи з V класу, відкривалася можливість перейти у комерційне відділення, яке складалося з двох класів, мало ухил до вивчення нових іноземних мов [9, с. 940].

Розпорядженням Міністерства народної освіти від 7 серпня 1872 р. “Циркулярное предложение начальствам учебных округов относительно устройства учебной части в реальных училищах” визначалося, що згідно зі Статутом про реальні училища необхідно перші чотири класи реальних гімназій реорганізувати до нового статуту [15, с. 719-720].

Міністерство розробляло програми відповідно до навчального плану з кожного предмета і особливу інструкцію, в якій було визначено в яких класах і які предмети вивчати, скільки уроків в кожному класі на кожен предмет передбачалося, які методичні шляхи рекомендується застосовувати у їх викладанні.

Відповідно до “Учебных планов и примерных программ предметов, преподаваемых в реальных училищах Министерства народного просвещения”, які затверджені згідно § 13

Статуту реальних училищ, у пояснювальній записці до Навчального плану викладання нових іноземних мов зазначалося, що в реальних училищах положено викладати дві нові мови, з яких одна обов'язкова для всіх учнів, друга – лише для учнів комерційного відділення [11, с. 22].

У викладанні іноземних мов у реальних училищах застосовувалися ті ж самі прийоми, що викладені у пояснювальній записці до навчальних планів французької та німецької мов у гімназіях.

Відповідно до даного положення вивчення нових іноземних мов також набуло загальноосвітньої спрямованості й було зосереджено на навчанні перекладу на основі ознайомлення учнів з морфологічним і синтаксичним ладом певної мови. До того ж у процесі навчання гімназисти практично не здобували навичок розмовної мови й письма [16, с. 594–595].

Відповідно до розпорядження № 377 від 22 грудня 1973 р. Міністерства народної освіти “О дозволеніи ученикам V и VI классов реальных училищ преподавать в частных домах некоторые предметы” передбачалося, що учні реальних училищ мають право навчати в приватних будинках нові іноземні мови, крім математики російської мови і географії.

Пізніше, Державною радою від 9 червня 1888 р. були внесені зміни до Статуту реальних училищ (15 травня 1872 р.), згідно з яким курс навчання був шестирічним, V і VI класи склалися з двох відділень основного і комерційного. У перших чотирьох класах посилено вивчення математики і нових іноземних мов, відтак обов'язковими мали стати обидві іноземні мови. При основному відділенні може бути створений додатковий клас, призначений для підготовки у вищі спеціальні училища. В реальних училищах навчаються діти усіх станів, без різниці звання і віросповідання. Також були внесені зміни до навчального плану реальних училищ порівняно зі Статутом 1872 р.

Водночас обов'язковою мовою для всіх реальних училищ було визначено німецьку, на вивчення якої була збільшена кількість годин. Крім того, з огляду на важливість для учнів комерційного відділення практичного знайомства з комерційною кореспонденцією на іноземних мовах, варто доповнити навчальний план числом класних занять по два уроки німецької мови (із шести) і по два уроки другої іноземної мови (із п'яти) в кожному класі виключно на вправи учнів у комерційній кореспонденції на цих мовах [4, с. 1292]. Теоретичне навчання для учнів обох відділень – основного і комерційного – передбачалося спільне.

З урахуванням вищезазначених змін у 1888 р. був затверджений Статут реальних училищ, відповідно до якого передбачалося посилення вивчення нових іноземних мов. Розпочинати перетворення реальних училищ передбачалося із 1888–1889 н.р. у I і II класах, з тим, щоб перетворення відбувалося поступово – кожного року на один клас і за чотири роки було закінчено.

Безпосередньо у 1890–1891 н.р. зміни торкнулися лише четвертого класу, для п'ятого новий навчальний план уведений у 1891–1892 н.р., для шостого у 1892–1893 н.р., і в наступному навчальному році і для додаткового класу.

У 1895 р. були затверджені навчальні плани і орієнтовні програми предметів, як і викладалися у реальних училищах Міністерства Народної Освіти. У пояснювальній записці до програми з німецької мови вказувалося, що нові мови у контексті загального курсу реальних училищ мають першочергове значення – загальноосвітнього характеру та в практичному плані. Метою їх вивчення є не лише засвоєння граматики та розуміння іноземної книги, але й надання можливості учням висловлюватися на іноземній мові усно та у письмовій формі без грубих помилок.

З 1901–1902 н.р. введений новий навчальний план у молодших класах гімназій та реальних училищ, що викликало багато непорозумінь та неоднозначних думок педагогічної громадськості. З огляду на це було видане “Циркулярное предложение министерства от 1 сентября за № 23094 с разъяснением некоторых вопросов, вызываемых введением с

нынешнего учебного года новой таблицы уроков в младших классах гимназий и реальных училищ”.

Відповідно до нового навчального плану посилено викладання обох нових іноземних мов у молодших класах. Уведення для вивчення обох нових іноземних мов у курс середньої школи, починаючи з I класу, викликало занепокоєння серед деяких очільників навчальних округів через брак у навчальних закладах поміщень, відсутність викладачів тощо. Незважаючи на це, навчальний план був уведений у дію з 1 вересня 1901 р. [14, с. 74].

11 червня 1902 р. закінчувався термін дії Високого веління про середню загальноосвітню школу, тому для встановлення навчального компоненту у середніх навчальних закладах Міністерства на 1902–1903 н.р. у травні 1902 р. була створена особлива комісія, до складу якої, крім міністра народної освіти, входили від кожного округу по одному директору гімназії та реального училища. Комісія створена з метою побудови навчальної частини у середніх навчальних закладах на основі вивчення стану освіти до 1901 р. У ході роботи комісія дійшла висновку, що необхідно ввести зміни у вивченні нових іноземних мов у реальних училищах [6, с. 50].

Тому вчений комітет Міністерства допрацював навчальний план реальних училищ, згідно з яким, учні, які вивчали у I класі німецьку мову, у II класі матимуть 3 уроки німецької та 6 уроків французької мови. Ті, які вивчали в I класі французьку мову, будуть мати у II класі 6 уроків німецької та 3 уроки французької. У тих училищах, де в I класі викладалася лише одна німецька мова, проєктовано назначити у II класі 4 уроки німецької та 5 уроків французької, а в тих училищах, де в I класі викладалася одна французька мова, ввести у II класі 3 уроки французької та 6 уроків німецької мови. Для учнів, які не вивчали французької мови у перших двох класах, запропоновано ввести обов'язкове вивчення французької мови у III класі з тим, щоб у старших класах число уроків з цієї мови було збільшено, а замість того було зменшено на два число уроків з малювання у п'ятому класі і на один число уроків з креслення у шостому класі [6, с. 51].

Такий розподіл годин був прийнятий імператором 20 червня 1902 р., відповідно до якого було посилено викладання нових іноземних мов у молодших класах реальних училищ.

По завершенню 1902–1903 н.р. закінчився термін дії навчального плану для чотирьох молодших класів гімназій і реальних училищ, внаслідок чого 21 липня 1903 р. був виданий “Циркуляр гг. Попечителям учебных округов о программах в реальных училищах, мужских гимназиях и прогимназиях на 1903–1904 у.г”. Відповідно до нього в реальних училищах на 1903–1904 н.р. залишився розподіл уроків, який діяв у 1902–1903 н.р., з тією лише відмінністю, що у II класі німецька мова вивчається при трьох, а французька – при шести уроках на тиждень [12, с. 13]. Такий розподіл уроків у реальних училищах діяв і протягом 1904–1905 н.р. [13].

На адресу навчальних планів реальних училищ постійно надходили відгуки про відзначення їх недоліків. З цією метою вчений комітет Міністерства працював над удосконаленням навчального плану та розробив новий з двома відділеннями у п'ятому та шостому класах і додатковим класом. Цей план мав більш загальноосвітній характер, посиливши викладання російської мови, історії та французької мови тощо, і був введений у дію з 1906–1907 н.р.

Що стосується навчальних програм з вивчення німецької та французької мов, то зміст їх залишився без змін, про що йдеться у циркулярі МНО від 30 червня 1906 р. “Об учебных планах и программах предметов, входящих в курс реальных училищ” [7].

Деякі нововведення відбулися у 1906–1907 н.р. відповідно до циркуляру “Об изменении учебных планов и программ в 1906–1907 учебном году”, згідно якого був введений новий навчальний план реальних училищ. Що стосується вивчення нових іноземних мов, то в комерційному відділенні посилено їх вивчення шляхом добавлення одного уроку в кожному класі, з наданням педагогічним радам права вирішувати на вивчення якої мови повинні бути введені ці додаткові уроки.

Влітку 1915 р. Міністерство народної освіти під керівництвом П. Ігнат'єва повернулося до обговорення питань реформування школи, яке засвідчило незмінність офіційних намірів посилити матеріальний характер середньої освіти і відтіснити іноземні мови з числа головних освітоносних і культуроформуючих навчальних предметів у гімназіях. Фактично, була продовжена офіційна політика “обезмовлення” класичної гімназії (термін К. Ганшиної [2, с. 205–218] і звуження цілей вивчення іноземної мови.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення процесу навчання нових іноземних мов у закладах реальної освіти включало не лише циркулярні розпорядження, накази Міністерства народної освіти, а й навчальні плани та програми, у яких було регламентовано перелік предметів по класах із розподілом кількості годин на їх вивчення. У ході аналізу навчальних планів другої половини XIX – початку XX ст. встановлено, що протягом досліджуваного періоду спостерігалася тенденція збільшення кількості годин на вивчення нових іноземних мов (німецької та французької). Відповідно до Статуту 1864 р. на вивчення обох мов виділено 25 % від загальної кількості годин. Прийняття Статуту реальних училищ (1872) зумовило поділ старших класів реальних училищ на два відділення: основне та комерційне. Протягом подальших змін і доповнень до навчальних планів (1888, 1906, 1915) відсоток годин на вивчення нових іноземних мов в основному відділенні коливався від 23 до 26 %, у комерційному – від 27 до 31 %. Мета навчання іноземних мов у реальних училищах мало практичне спрямування, на відміну від закладів класичної освіти – загальноосвітнього характеру.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань нормативно-правового забезпечення викладання іноземних мов у закладах реальної освіти другої половини XIX – початку XX століття. Подальшого вивчення потребує практична реалізація викладання іноземних мов у змісті реальної освіти досліджуваного періоду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алешинцев И. История гимназического образования в России (XVIII–XIX в.) / И. Алешинцев. – С.-Пб.: Изд-во Богдановой, 1912. – С. 220.
2. Ганшина К. Новые языки в средней школе / К. Ганшина // Журнал Министерства народного просвещения. – 1917. – Ч. LXVII. – С. 205–218.
3. Григорьев В. Исторический очерк русской школы / Григорьев В. – М., 1900. – С. 427.
4. О реальных училищах // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – Т. 5. – С.-Пб., 1881. – С. 1292.
5. Об изменениях и дополнениях в Уставе гимназий и прогимназий 19 ноября 1864 г. // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – Т. 5 (1871–1873). – С.-Пб., 1881. – С. 231.
6. Об учебной части в гимназиях и реальных училищах на 1902–1903 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1902. – Сентябрь-октябрь. – С. 50–51.
7. Об учебных планах и программах предметов, входящих в курс реальных училищ (30 июня 1906 г.) // Журнал Министерства народного просвещения. – 1906. – Сентябрь.
8. Распоряжения Министерства народного просвещения по введению в действие нового Устава гимназий и прогимназий // Журнал Министерства народного просвещения. – 1865. – Октябрь. – С. 1–7.
9. Статут реальных училищ // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – Т. 5 (1871–1873). – С.-Пб., 1881. – С. 940.
10. Устав гимназий и прогимназий 1864 г. – С.-Пб.: Тип. Роговского, 1864. – С. 32–34.
11. Учебные планы и примерные программы предметов, преподаваемых в реальных училищах Министерства народного просвещения // Журнал Министерства народного просвещения. – 1873. – Июнь. – С. 22.
12. Циркуляр гг. Попечителям учебных округов о программах в реальных училищах, мужских гимназиях и прогимназиях на 1903–1904 у.г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1903. – Сентябрь. – С. 13.
13. Циркуляр гг. Попечителям учебных округов об учебной части в гимназиях и реальных училищах на 1904–1905 г. // Журнал Министерства народного просвещения. – 1904. – Июль.

14. Циркулярное предложение министерства от 1 сентября за № 23094 с разъяснением некоторых вопросов, вызываемых введением с нынешнего учебного года новой таблицы уроков в младших классах гимназий и реальных училищ” // Журнал Министерства народного просвещения. – 1901. – Сентябрь – С. 74.
15. Циркулярное предложение начальствам учебных округов относительно устройства учебной части в реальных училищах (7 сепня 1872 р.) // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – Т. 5 (1871–1873). – С.-Пб., 1881. – С. 719–720.
16. Шмид Е. К. История средних учебных заведений в России / Е. К. Шмид; пер. с нем. А. Ф. Нейлисова с доп. по указанию автора. – С.-Пб, 1878. – С. 594–595.

Гончаренко Н.В.

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ХОДЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX – НАЧАЛО XX СТОЛЕТИЯ)**

Охарактеризовано нормативно-правовое обеспечение преподавания иностранных языков в реальных училищах в ходе образовательных реформ второй половины XIX – начала XX столетия, который включал: циркулярные распоряжения, приказы Министерства народного образования, учебные планы и программы, в которых был регламентирован перечень предметов по классам с распределением количества часов на их изучение.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, реальные училища, иностранные языки, циркулярные распоряжения, приказы, учебные планы и программы.

Goncharenko N.V.

**NORMATIVE LEGAL PROVIDING OF FOREIGN LANGUAGES
TEACHING DURING THE EDUCATIONAL REFORMS
(SECOND HALF OF THE 19TH – BEGINNING OF THE 20TH CENTURY)**

Normative legal providing of foreign languages teaching in real schools during the educational reforms of the second half of the 19th – beginning of the 20th century was characterized, which included: circular orders, instructions of the Ministry of Public Education, curricula and programs, which were regulated by the variety of subjects by classes with the distribution of hours for studying.

Key words: normative legal providing, real schools, foreign languages, circular orders, orders, curricula and programs.

УДК 37.018.264

Єсьман І.В.

**КНИГА С. СОЛОВЕЙЧИКА “ПЕДАГОГІКА ДЛЯ ВСЕХ”
У ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ БАТЬКІВ**

У статті на основі аналізу книги С. Соловейчика “Педагогика для всех” висвітлюються погляди педагога-новатора на виховання дітей в контексті проблем організації і змісту педагогічної освіти батьків. Подано практичні рекомендації і поради стосовно організації такої роботи з батьками і громадськістю.

Ключові слова: педагогічна освіта батьків, виховання, сімейне виховання, сім'я.

У Законі України “Про охорону дитинства” (2001) зазначається, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Реалізація цих завдань залежить, в першу чергу, від належної організації педагогічної освіти батьків, яка, насамперед, передбачає озброєння батьків психолого-педагогічними знаннями з питань виховання дітей, підвищення рівня їх